

Valorar y seleccionar documentos. Qué es y cómo se hace

LLUÍS CERMENO MARTORELL I ELENA RIVAS PALÁ

Archivos siglo XXI, núm. 20. Gijón: Ediciones Trea, 2010. 168 p.

El mateix subtítol del número 20 de la col·lecció «Archivos siglo XXI» d'Ediciones TREA, de l'any 2010, és prou representatiu de l'esperit del llibre. Lluís Cermeno i Elena Rivas, especialistes en la matèria, han publicat *Valorar y seleccionar documentos. Qué es y cómo se hace*, una aproximació a la valoració i la selecció de documents, en què repassen els principis teòrics i apunten pautes d'aproximació general. Amb la intenció de contribuir a desmitificar aquest procés crític en la gestió de documents, que moltes vegades pot comportar la destrucció total o parcial de la documentació, l'experiència do-

cent dels autors es fa notar en el recull d'aspectes metodològics i pràctics que apareixen en aquesta publicació.

Un primer bloc del llibre està dedicat a aclarir, d'entrada, com i què s'entén per *valoració de documents* i a comentar els avantatges, els objectius, els principis i els criteris que la governen. La valoració és entesa no de manera aïllada, sinó vinculada a altres processos arxivístics (la identificació i la descripció de sèries documentals, principalment). És per això que s'apunta la necessitat d'afrontar aquests processos de valoració i selecció de manera transversal, planificada i mantinguda sistemàticament, amb un lideratge clar de l'àrea de gestió de documents i arxiu de l'organització.

Amb la definició del terme *valoració documental* del *Diccionari de terminologia arxivística* com a fil conductor («fase del tractament arxivístic que consisteix a analitzar i determinar els valors primaris i secundaris de les sèries documentals, fixant els terminis de transferència, accés i conservació o eliminació total o parcial») els autors construeixen el seu discurs respecte als valors (el concepte *valor* com a element essencial) i l'elecció dels criteris de conservació, un dels elements clau de qualsevol sistema arxivístic.

És fonamental definir i documentar els fonaments i els criteris de la valoració en una organització; és el que els autors anomenen *fonaments estructurals de la valoració*, que han de ser definits i vetllats per part de les autoritats arxivístiques. Partint dels cinc principis bàsics de la valoració proposats per Carol Couture (els arxius com a prova de les activitats de la societat en conjunt; respecte per l'objectivitat i la contemporaneïtat de la creació dels documents; la valoració en relació amb altres processos arxivístics; equilibri entre les finalitats de gestió i el valor informatiu cultural dels documents; equilibri entre el context de creació i la importància que els usuaris i els investigadors atribueixin als documents) s'incideix en la necessitat que l'autoritat corresponent fixi els criteris de valoració de les sèries documentals. En aquest sentit, es proporcionen pautes i criteris d'aplicació detallats, i es distingeix entre criteris de conservació i d'eliminació de documents, respectivament.

És interessant el bloc dedicat a les noves tendències en la valoració i com es planteja la qüestió en els diferents sistemes i escoles a escala internacional —de llarg recorregut i influència— contraposant-ho a la poca tradició a l'Estat espanyol (tendència que es comença a trencar entorn els anys noranta del segle passat). Partint dels primers plantejaments clàssics (Theodore R. Schellenberg, Hilary Jenkinson), s'apunten aspectes de la valoració funcional i de la teoria canadenca de la macrovaloració i s'arriba a propostes més recents dels arxius

nacionals d' Austràlia i de Nova Zelanda, referents a polítiques de valoració, estàndards de disposició i criteris de conservació de documents. Tot un recull metodològic dels principis de la valoració que queda apuntat, a l'espera d'un futur estudi amb més deteniment, que segurament seria molt enriquidor per al conjunt del col·lectiu professional.

Un altre aspecte interessant fa referència a l'eliminació dels documents, que s'ha de portar a terme quan així ho determini el calendari de conservació. Aquesta aplicació normalitzada i sistemàtica de les accions de selecció dóna lloc a un capítol sencer del llibre, en el qual és molt present la idea d'un sistema de gestió integral de la documentació que permeti, a més, disposar d'un calendari de transferències —basat en una valoració prèvia— que ha d'ajudar a gestionar i normalitzar els ingressos de documentació a l'arxiu. Les dues parts de la norma UNE-ISO 15489:2001 són l'argument escollit per incidir en la importància de la valoració i la disposició en relació amb els processos de gestió documental (classificació, descripció, etc.), just abans d'iniciar la segona part del llibre, de caire eminentment pràctic.

Un segon bloc que comença amb l'anàlisi de l'oportunitat i de l'impacte estratègic de disposar d'un sistema de valoració ben definit i construït, com un procés més del sistema de gestió documental, especialment crític en un entorn de documents electrònics. Les funcions d'aquest sistema i l'organització que cal per fer-lo efectiu donen pas a una relació detallada de les passes que cal seguir per portar a bon terme projectes de valoració documental. En aquest sentit, s'apunten i es comenten una sèrie d'elements clau —normes de regulació, mitjans necessaris, delimitació de responsabilitats, aplicació dels acords, documentació de les decisions— que es justifiquen de manera adequada. És la part que pot interessar més el lector, un cop centrat metodològicament el concepte: la possibilitat de trobar elements pràctics que facin més senzills i entenedors els processos de valoració i selecció documental.

És en aquest conjunt d'aportacions on es mostra amb tot el seu potencial el coneixement que els autors tenen de la seva experiència pràctica en el camp de la valoració documental, fruit de les seves trajectòries com a secretari i secretària, respectivament, de comissions de valoració (amb el que això implica d'impuls i gestió). Es plantegen casos d'estudi de sèries conceptuals (sèries aïllades, sèries amb pretès valor informatiu); casos hipotètics de valoració de bases de dades; escenaris d'avaluació de sèries documentals secundàries; de sèries relacionades, etc., que aspiren a ser d'utilitat al lector.

També s'inclou una proposta de formulari de valoració, amb l'objectiu declarat d'integrar al màxim les tasques d'identificació i descripció. Prenent com a referent la norma ISAD(G) (sigla anglesa per a la Norma internacional general de descripció arxivística), i seguint els plantejaments de Theodore R. Schellenberg respecte dels valors primari i secundari de les sèries documentals, el formulari proposa una estructura en set apartats, que es comenten de manera detallada, proporcionant pautes, criteris i recomanacions útils en cadascun (àrea de context, àrea d'identificació, àrea de característiques de la documentació, àrea de relació amb altra documentació, àrea de valoració, àrea de disposició, àrea de control). Sens dubte, aquest recull pràctic i la diversa casuística que es va comentant és la part en la qual els autors es mostren més còmodes, a conseqüència del coneixement que tenen pel seu vessant professional i docent.

Val a dir que l'actualitat, que està marcada per la gestió i la tramitació de documents electrònics respecte de la valoració i la selecció documental, és latent al llarg del text. Tot i així, la valoració de documents electrònics i la seva implantació en sistemes de gestió, respectivament, són tractades en apartats concrets.

La mateixa naturalesa dels documents electrònics evidencia la necessitat de gestionar-los de manera corporativa, incloent-hi una valoració documental. Tot i que per concepte és independent del format o les característiques dels documents, la valoració de documents mostra la seva utilitat assignant terminis de conservació que permeten ajustar i definir estratègies de conservació de documents electrònics. En aquest sentit, s'apunta el renovat protagonisme de la valoració documental coincidint amb l'eclosió de projectes de tramitació electrònica i també la necessària col·laboració estratègica —entre els responsables de la gestió dels documents i l'arxiu i els responsables de les TIC de les organitzacions— a l'hora de fixar polítiques i estratègies de preservació a llarg termini de la documentació electrònica.

A banda de ressaltar la importància de la gestió de les metadades en aquest procés, es troba a faltar potser un grau més de detall en referència a qüestions d'actualitat del nostre entorn professional, relacionades amb els documents electrònics (per exemple, qüestions apuntades en l'Acord 1/2010, de la Comissió Nacional d'Accés, Avaluació i Tria Documental (CNAATD), sobre les condicions de substitució de documents en suports físics per còpies electròniques de documents amb validesa d'originals (condicions, garanties, requisits, destrucció de documents, etc.). La CNAATD és l'òrgan encarregat, entre d'altres qüestions, de decidir els casos en els quals l'existència d'una còpia o suport de substitució de documents pot permetre l'eliminació de documents amb valor jurídic, informatiu o cultural. En contraposició, altres aspectes sí que es comenten de manera ge-

neral al llarg del llibre (per exemple, el repte que representa la valoració de les bases de dades relacionals; una proposta concreta de metadades relacionades amb la valoració i selecció documental en el pla, l'història d'esdeveniments, etc.).

El volum acaba amb una sèrie de conclusions on s'apunten línies interessants de treball que potser donarien per a més concrecions (equips multidisciplinaris treballant en el redisseny de processos administratius; aposta per la classificació funcional; anàlisi de riscos i plans de contingències; potencialitat dels calendaris de conservació, etc.). Finalment, una sèrie d'annexos concreten, en forma d'exemples, algunes de les aportacions metodològiques que s'apunten en el text (cal destacar, per exemple, les propostes d'instruccions tècniques i de selecció i eliminació, respectivament, d'acord amb les directrius de la norma UNE-EN-ISO 9001:2000). La bibliografia i els peus de pàgina ofereixen també aportacions, algunes molt actuals, que val la pena llegir amb atenció.

Per acabar, volem animar els autors a fer aportacions sobre la postmodernitat arxivística en el nostre entorn professional des del punt de vista de la valoració i selecció documental (ells mateixos destaquen l'absència de debat dins l'Estat espanyol en un capítol del llibre) i també a aprofundir en l'evolució del concepte i la idea de la valoració des de diferents tendències i escoles, que s'esmenten de manera succinta. Es fa necessari per focalitzar el concepte actual de la valoració documental i poder entendre així millor d'on venim i cap on anem en aquest camp, especialment pel que fa als escenaris actuals de tramitació electrònica de documents. En conjunt, un llibre de lectura recomanable per comprendre la valoració en tot el seu abast —aplicada a sèries documentals independentment del suport— i també per afrontar amb garanties processos de valoració i selecció documental a les organitzacions.

Jaume Sardà Font